ශෝක දිනයක් හැටියට ප්‍රකාශයට පත් කිරීමෙන් වැළකී සිටියෙමි. එහෙත් මිහිඳු මහ රහතන් වහන්සේ පිළිබඳ සැනසීමට කරුණක් වන්නේ උන් වහන්සේ මේ වේදනාකාරී සංසාර චක්‍රයෙන් මිදී සදාතනික සුවය ගෙන දෙන අමා මහ නිවනට සැපත් වීම යි.

මහින්ද මහ තෙරුන් වහන්සේ සහ උන් වහන්සේගේ ශ්‍රාවක පිරිස අනුරාධපුර නගරයට සපැමිණි දිනය මා මනසෙහි ඉතා පැහැදිලිව සටහන් වී තිබේ. මම එවකට කොලු ගැටයෙක්මි. රජ මැඳුරේ සිටි අපි සියලු දෙනා ම මහත් සේ කුතුහලයට පත් වී සිටියෙමු. එයට පෙර දින උන් වහන්සේ මිස්සක පවුවේ පෑ පෙළහර පිළිබඳ බොහෝ දෑ අප අසා තිබිණ.

මාගේ වැඩිමහල් සෝවුරු තිස්ස මහ රජතුමා ඒ දඩයම් චාරිකාවෙන් පෙරළා පැමිණි පසු, ඒ සිද්ධිය හැර අන් කිසි දෙයක් පිළිබඳ කථා නො කෙළේ ය. එතුමාගේ පිරිවර සේනාවේ සිටි අයට ද මේ සම්බන්ධව හැර අන් කරුණක් පිළිබඳ කථා කිරීමට සිහියක් නො තිබුණාක් මෙනි. ඒ සැම අයෙක් ම එක් කරුණක් පිළිබඳව ඒකමතික තීරණයකට එළඹ සිටියහ. එනම්, ඔවුන් ද වඩාත් පුළුල් ලෙස ගත හොත් මුළු දිවයින ද මෛත්‍රිය මුල් කොට පැන නැගුණු ආධ්‍යාත්මික ධර්මතාවක ග්‍රහණයට හසු වී ඇති හෙයින් එයින් විශාල වෙනස්කමක් මින් පසු සිදු වන බව යි.

රාජ සභාවෙන් අඩකටත් වැඩි ප්‍රමාණයක් දෙනා දැනටමත් තම කීර්තිය සහ බලය සහිත තනතුරු අත්හැර දමා තවුස්දම් පිරීමේ අභිලාෂය පළ කොට ඇත. ප්‍රධාන ඇමති මහාතිත්ථ තම නැන්දණියන් වන අනුලා බිසවුන්ට මෙසේ කීවේ ය: "නැන්දණියනි, මම මහ වනාන්තරයේ අලි ඇල්ලීමේ යෙදී සිටින්නෙක් නම්, සාමාන්‍ය ඇතුන්ගේ අඩි සලකුණු අතර, සුවිශේෂ විසල් අඩි සලකුණු දුටුව හොත් මා අනිවාර්යයෙන් ම හඹා යන්නේ ඒ විසල් අඩි සහිත හස්ති රාජයා ය. නැන්දණියනි, මම ඒ හස්ති රාජයා අල්ලා ගැනීමේ මාර්ගය අවබෝධ කර ගෙන සිටිමි. ඒ සතා හඹා යෑමේ දී මාහට අත්විඳින්නට සිදු වන සැම දුෂ්කරතාවකට ම මට අවසානයේ දී වන්දි ලැබෙනු ඇත."

අප බොහෝ දෙනකු සිතුවේ ඔහුගේ මේ අභිලාෂය, තමා මීට පෙර ධර්මාශෝක රජතුමාගේ රාජසභාවට ගිය දූත ගමනේ දී, බුදු රජාණන් වහන්සේගේ කාරුණික ඉගැන්වීම් පිළිබඳව අසා දැන ගැනීමෙන් ඇති වූ දෙයක් ලෙස ය.

කෙසේ වුව ද, ඒ කුඩා කාලයේ සිතෙහි උන් වහන්සේ කෙරෙහි ඇති වූයේ අතිගම්භීර, පූජනීය මහා පුරුෂයකු පිළිබඳ හැඟීමකි. මේ දිවයිනේ මහා රාජෝත්තමයාණන් මේ තරම් ගරු සැලකිලි දැක්වූ අන් අය කවුරු ද? ඒ නිසා එදින මහා තෙරණුවන් නගර ද්වාරය අසල දී පිළිගනු ලබද්දී එතුමන් අසල සිටීමට මම වග බලා ගත්තෙමි.

අප එසේ උන් වහන්සේගේ සම්ප්‍රාප්තිය අපේක්ෂාවෙන් නගර ද්වාරයේ සිටින විට තිස්ස මහ රජතුමා පෙර දින සැන්දෑවේ වූ සිදුවීම පිළිබඳව ද තමන්ගේ බුද්ධි මහිමය උරගා බැලීමට අසනු ලැබූ ප්‍රශ්න පිළිබඳව ද පුන පුනා කියද්දී උන් වහන්සේ කෙරෙහි මා සිත්හි වූ කුතුහලය අහස උසට නැගුණේ ය.

එදින මා හිමියන් රජ වාසලේ දී පැවැත්වූ ධර්ම දේශනය විශේෂයෙන් ම කාන්තාවන් සහ දරුවන් අරභයා කරන ලද්දකි. යහපත් දෑ කිරීමෙන් යහපත් ප්‍රතිඵල ලැබීමත් අයහපත් දේ කිරීමෙන් අයහපත් ප්‍රතිඵල ලැබීමත් අරමුණු කර ගනිමින් උන් වහන්සේ දහම් දෙසූහ. සැම

පුද්ගලයකු ම තමන්ගේ ඉරණමේ නිර්මාතෘවරයා බව පවසමින් කර්මය පිළිබඳ ඉතා සරලව පැවසූ කරුණු කුඩා දරුවකු හැටියට මට ද කිසි ආයාසයකින් තොරව වැටහිණි.

උන් වහන්සේගේ ශාන්ත ඉරියවු මා සිත් ගත් අතර, තමන් දෙසූ දහම එහි සිටියවුනට වැටහිණි ද යන්න පිළිබඳව උන් වහන්සේ නිරන්තරයෙන් සැලකිලිමත් වූහ. දින ගණනාවක් තිස්සේ, කිසිවක් නො තේරෙන ගී ස්තෝත්‍ර ගායනාවලට ද එමෙන් ම ඉමක් කොනක් නැති පූජා විධිවලට ද හුරු පුරුදු ව සිටි කුඩා අපට, එම අලුත් දෑ තුළ ඉතා තුටු පහටු බවක් හා නවතාවක් විය. තමන් වහන්සේ දෙසූ දෑ අප විසින් වටහා ගැනීම උන් වහන්සේගේ පැතුම විය. එසේ නැතිව යාග හෝම හෝ ඉන්ද්‍රජාල බලයකින් කරන දෑ මෙහි නැති.

උන් වහන්සේ ඉතා වෙහෙස වී වැඩ පළෙහි යෙදුණාහ. විවිධ ශ්‍රාවකයන් සඳහා උන් වහන්සේ සෑම දිනයෙක ම ධර්ම දේශනා කිහිපයක් පැවැත්වූහ. ඒ අතර ම උන් වහන්සේ තම පිරිවර සමග ගෙන් ගෙට පිඬු සිඟා වැඩි සේක. මේ අතර තිස්ස මහ රජතුමා සමග එක්ව අනුරාධපුර ඉදි වන පළමු බොදු අසපුව පමණක් නො ව, ඉදිරි සියවස් කිහිපය සඳහා බෞද්ධ දර්ශනය කියා පෑමේ මූලස්ථානය ද අග නගරයෙහි පිහිටුවීමට සැලසුම් කළහ.

එදා මහින්ද මහ තෙරණුවන්, ඒ විචිත්‍රවත් උත්සවයේ දී මහා විහාරය සඳහා මඟුලැතු විසින් අදින ලද රන් නඟුලකින් සීමා සලකුණු කළ අවස්ථාවේ මෙහි සිටින කී දෙනකු එහි සිටියා දැයි මම නො දනිමි. මෙයට වසර හතළිස් අටකට පෙර, එදා, ඒ විසල් භූමි භාගය පිරී යන ලෙස ගොඩනැඟිලි කිසි දාක හෝ ඉදි වේ දැයි සාධාරණ සැකයක් මා තුළ විය. එහෙත් අද, උන් වහන්සේගේ නිර්මාණශීලීත්වය සහ සූක්ෂ්ම සැලැසුම් ක්‍රම සඳහා දෙස් දෙමින් ඒ විශාල භූමි භාගය වසා පැතිරී ඇත්තේ මහා විහාරය යි.

ගොඩනැඟිලි සංකීර්ණය ඉදි කිරීම සඳහා බිම වෙන් කිරීමේ දී උන් වහන්සේ විසින් පෙන්වනු ලැබූයේ පුදුම කුසලතාවකි. මෙසේ බිම් වෙන් කරද්දී මෙයට සියවසකට පසු රජවාසල සෑදීමට තීරණය කරනු ලබන ස්ථානය දක්වා ම පැමිණියෝ ය. පියවරෙන් පියවර ගොඩනැඟිලි ඉදි වෙද්දී උන් වහන්සේගේ මනසෙහි මේ ගොඩනැඟිලි සංකීර්ණය පිළිබඳ නිරවුල් අදහසක් තිබූ බව මාහට සහ මගේ සහෝදර රජතුමාට පෙනිණි. එපමණක් නො ව, බෝධීන් වහන්සේ සඳහා ද මහා ස්තූපය සඳහා ද මෙහෙණියන්ගේ ආශ්‍රම සඳහා ද දාන ශාලා සඳහා ද උන් වහන්සේගේ සැලසුමේ ඉඩකඩ වෙන් වී තිබිණි.

පූජා භූමිය වෙන් කිරීමේ කටයුතු සතියකින් නිම කිරීමට උන් වහන්සේ සමත් වූහ. අප සිතුයේ බිම ඒ ඒ ගොඩනැඟිලි සඳහා වෙන් කළ පසු උන් වහන්සේ තමන් වහන්සේ සහ පිරිවර සංඝයා සඳහා සැප පහසු සංඝාවාසයක් නො පමාව ඉදි කරනු ඇත කියා යි. එක් අතකින් උන් වහන්සේ රජ පවුලක සුඛෝපභෝගී ජීවිතයක් ගත කළ අයකු නිසාත් අනෙක් අතට ධර්මාශෝක රජතුමා දඹදිව වැඩ වසන සඟුන් සඳහා බොහෝ සැප සම්පත් ලබා දෙන නිසාත් අප එසේ සිතීම සාධාරණ විය. එහෙත් මහා විහාර භූමිය සලකුණු කළ වහා ම සිදු වූයේ කුමක් ද?

උන් වහන්සේ නැවත, කුඩා ගල් ගුහා කිහිපයක් තිබෙන මිස්සක පව්ව බලා වැඩම කළ සේක. වැසි සමයේ මේ ගල් ගුහාවල වාසය කිරීමට උන් වහන්සේට ඇවැසි විය. මේ වන විට මහ රජු, මා හිමියන් කෙරෙහි සීමා රහිත භක්තියකින් වෙළී සිටියේ ය. වියදම සහ මහන්සිය නොබලා සුඛෝපභෝගී ප්‍රාසාදයක් වුව ද සාදා දීමට එතුමා ඉදිරිපත් විය. එහෙත් මා හිමියන් ඉල්ලා සිටියේ තමන් වහන්සේ සදෙනාට පමණක් නො ව, මෙරට

යෙදෙන්නේ බැලුවා යන්න නො ව 'බලච්චා' යන්න ය. කැඩුවා යන්න නො ව 'කඩච්චා' යන්න ය. වැපුරුවා යන්න නො ව 'වපුරච්චා' යන්න ය. මොනරාගල වැසියන් 'කුදහච්චා' කියන්නේ නිදා ගත්තාට ය. 'ගහමච්චා' යයි කියන්නේ විසි කළාට ය. 'පුන්නච්චා' යයි කියන්නේ නිදි කෙරුවාට ය.

ඉර පායන විට හෝ අව්ව පායන විට වෙනත් පළාත්වල කියනු ඇසෙන්නේ 'ඉර පෑච්චා' හෝ 'අව්ව පෑච්චා' වැනි වහරකි. එහෙත් එම වහර මෙහි යෙදෙන්නේ 'ඉර පැය්යා' හෝ 'අව්ව පැය්යා' යනුවෙනි. 'දැක්කා' යන වචනය වෙනුවට 'දුටා' යන්නක් ද මෙහි වහරනු ලැබේ. 'අම්මා දුටා පුත්තු' යන වැකියෙන් කියවෙන්නේ අම්මා පුතුන් දුටු බව යි. වෙලා යන්න සඳහා 'විලා' යයි යෙදීම ද මොනරාගල වහරේ ලක්ෂණයකි. 'රෑ විලා', 'මුවා විලා' යනු විසිනි.

කිසිවෙකුට විධානයක් කිරීමෙහි දී 'කරපං', 'බලපං', 'බීපං' යනු විසින් ව්‍යවහාර කිරීම සාමාන්‍ය ජන වහරේ රීතිය වෙයි. මෙහි එන 'පං' වෙනුවට 'ප' පමණක් යෙදීම මොනරාගල ජන වහර යි. 'කරප' 'බලප' 'බීප' යනුවෙනි. 'ගහමප' යයි කියන්නේ 'විසි කරපං' යන අරුතිනි. 'කුදහප' යයි කියන්නේ 'බුදියගනිං' යන අරුතිනි.

මෙවැනි විධානයක් තරමක් ආදරයෙන් යුතුව පළ කරන විට 'කොය්' යන්නක් එකතු කිරීම මෙහි සිරිත ය. 'වරෙං' යයි නො කියා 'වරෙංකොය්' කියාත් 'බලපං' යයි නො කියා 'බලපංකොය්' කියාත් 'දුවපං' යයි නො කියා 'දුවපංකොය්' කියාත් යෙදෙන්නාක් සේ ය.

මොනරාගල වැසියෙකු 'මං එද්දිං 'යාකොය්' යනුවෙන් කිව හොත් වෙනත් පළාතක වැසියෙකුට එය එක් වර ම තේරුම් ගැනීම තරමක් අපහසු වනු ඇත. මෙහි 'යාකොය්' යන වචනයෙන් කියවෙන්නේ 'පලයං' හෙවත් 'යන්ටකෝ' යන අරුත යි. 'එද්දිං' යනු යෙදෙන්නේ එන තුරු හෙවත් එන තෙක් යන තේරුමෙනි. මේ අනුව 'මං එද්දිං යාකොය්' යනු තමා එන තුරු යන ලෙස මොනරාගල වැසියා තව එකෙකුට කී අයුරු යි. මෙසේ ම යන තුරු යයි කීමට 'යද්දිං' යනුත් කපන තෙක් යයි කීමට 'කපද්දිං' යනුත් යෙදේ.

'වැස්ස වහින්ටත් වපුරච්චා' යනුත් මොනරාගල පෙදෙසට ම සීමා වුණු ජන වහරක් සේ පෙනෙයි. මෙහි 'වහින්ටත්' යනු වහිද්දිත් යන අරුත් දෙයි. යට කී වැකියෙන් කියවෙන්නේ වැස්ස වහිද්දිත් වැපිරූ බවකි. මේ අනුව 'කියන්ඩත්' යනු කියද්දිත් යන අරුත ද, 'බලන්ටත්' යනු බලද්දිත් යන අරුත ද දෙයි.

නැතුව යන්න 'නැතුං' සේ ද කැටුව යන්න 'කැටුං' සේ ද මොනරාගල පෙදෙසෙහි යෙදෙයි. 'කුදහන්නැතුං වරෙල්ලා' යයි කියන්නේ පමා නො වී හෙවත් නිදා ගන්නේ නැති ව ආ යුතු බව කීමට ය. 'මොක්කු කැටුං පනං උනේ?' යන ප්‍රශ්නයෙන් ඇසෙන්නේ කවුරුන් කැටුව ගියා ද යන වග යි. මේ ප්‍රශ්නයට පිළිතුරක් නො දන්නා කල 'කවුද්දං' යයි කියනු ඇසේ. එහි අරුත 'කවුද දන්නෙ' හෝ 'අනේ මන්දන්නෑ' වැන්නකි. 'නැත්තං' යන වචනය 'නැට්ටං' යනුවෙන් ද මෙහි දී අසන්නට ලැබේ.

ප්‍රශ්නයක් ඇසීමෙහි දී 'ද' යන වචනය යොදා 'ගියා ද' 'මොක ද?' වැනි වහර භාවිත කිරීම පොදු සිංහලයෙහි රීතිය වුවත් මොනරාගල රීතිය ඊට මඳක් වෙනස් වෙයි. එවැනි 'ද' යන්නක් යොදනු වෙනුවට කට හඬ උස් පහත් කිරීමෙන් ම එම වැකිය ප්‍රශ්නයක විලාසයෙන් ඇසීමට මොනරාගල වැසියෝ සමත්තු ය. 'අප්පච්චි හේනට ගියා ද?' යයි අසනු වෙනුවට 'අප්පච්චි හේනට ගියා?' යනුවෙන් උච්චාරණ ධ්වනිය උස් කොට කතා

කිරීම මෙහි බොහෝ විට සිදු වෙයි. 'කොහේ ද' යනු මෙහි දී 'කොහා?' වන්නාක් සේ ම 'මොනව ද?' යනු 'මොනා?' වෙයි.

පොදු සිංහලයෙහි යෙදෙන සමහර වචන මොනරාගල පළාතේ යෙදෙන්නේ වෙනස් වෙනස් අරුත් දනවමිනි. මොනරාගල වැසියන් 'ඉඟුරු' යයි කියන්නේ 'ඉරිඟු' සඳහා ය. එබැවින් එහි 'ඉරුං ගස්' පමණක් නො ව 'ඉඟුරු කරල්' ද හමු වෙයි. මෙහි 'අඹ' යනුවෙන් හැඳින්වෙන්නේ 'පැපොල්' හෙවත් 'ගස් ලබු' ය. 'පුහුල්' යන්නෙන් 'වට්ටක්කා' ද 'කොකිස්' යන්නෙන් 'කිරි අල' ද අදහස් කෙරේ.

වෙනත් පළාත්වල වැසියන් උදේ හවස යොදන සමහර වචන මෙහි වැසියන් සලකන්නේ අසභ්‍ය අර්ථයක් ද ජනිත කරවන වහර හැටියට ය. එබැවින් 'කුරුල්ලා' යන වචනය වෙනුවට මෙහි යෙදෙන්නේ 'සකලයා' යනු යි. හේන්වලට එන කුරුල්ලන් පැන්නීම මෙහි හැඳින්වෙන්නේ 'සකලයො අඹනවා' යනුවෙනි. පොඩි දරුවන් ලවා 'සකලයන්ට ඕගාන්ට' හෝ කීගාන්ට සැලැස්වීමෙන් උන් එළවීම සිදු කෙරේ. 'ලෙල්ල' යන වචනය ද මෙහි දී භාවිත කළ යුත්තේ පරිස්සමිනි. මෙහි වැසියන් 'පොල් ලෙල්ල' යයි නොකියා 'පොල් කටුව' හෝ 'පොල් පොත්ත' යයි කියන්නේ ලෙල්ල ගැන සඳහන් කිරීමට අකමැති හෙයිනි. 'ලෙලි ගහනවා' යන්න සඳහා 'ඔයනවා' යනු යෙදෙන්නේ ද මේ හේතුවෙනි.

II කොටස

අප කාට කාටත් නැදෑයෝ සිටිති. එහෙත් ඔවුන් හැඳින්වීම සඳහා ලංකාව පුරා ම යෙදෙන්නේ එක ම පද නො වේ. එක් පළාතක 'තාත්තා' යනුවෙන් ඇසෙන පදය උඩරට පළාතට ගිය විට ඇසෙන්නේ 'අප්පච්චි' හෝ 'අපුච්චා' යනුවෙනි. අම්මාට 'අම්මණ්ඩි' කියා ගරු සරු ඇතිව කතා කරන සිංහලයෝ දකුණු පළාතේ සිටිති.

දෙමාපියන්ගේ දෙමාපියන් හැඳින්වීමට යෙදෙන පද බෙහෙවින් වෙනස් ය. මේ දෙපොළ හඳුන්වනු පිණිස කොළඹ පළාතේ අසන්නට ලැබෙන්නේ 'සීයා' හා 'ආච්චි' යන පද දෙක යි. එහෙත් කොළඹින් ඈතට ගිය කලට 'කිරි අත්තා' 'කිරි අප්පා' 'ආත්තා' 'අත්තප්පා' 'ලොකු අත්තා' වැනි පදවලින් සීයාත් 'කිරි අම්මා' 'අත්තම්මා' 'හීන් අත්තා' වැනි පදවලින් ආච්චිත් හැඳින්වෙති.

'මුත්තා' යන පදය වැඩිපුර යෙදෙන්නේ සීයාගේත් සීයා හැඳින්වීමට වුවත් දකුණු පළාතේ මෙය යෙදෙන්නේ සීයා සඳහා බව ද අසන්නට ලැබිණි.

පියාගේ සහෝදරයන් හැඳින්වීමට යෙදෙන නම් ද පළාතෙන් පළාතට වෙනස් වේ. පියාගේ වැඩිමහල් සහෝදරයා සඳහා 'ලොකු තාත්තා' 'ලොකු අප්පච්චි' 'බක්කප්පච්චි' 'මහප්පා' යන පද යෙදෙන අතර ඔහුගේ බාල සහෝදරයා හැඳින්වීමට 'බාප්පා' 'කුඩප්පා' 'කුඩප්පච්චි' යන පද යෙදේ. බාප්පාට 'බාප්පොච්චි' යන නම ද යෙදේ.

මවගේ සහෝදරියන් හැඳින්වීමට යෙදෙන නම් ද පළාතින් පළාතට වෙනස් ය. මවගේ වැඩිමහල් සහෝදරිය සඳහා 'ලොකු අම්මා' 'බක්කම්මා' 'මහම්මා' යන පද යෙදෙන අතර ඇගේ බාල සහෝදරිය හැඳින්වීමට 'පුංචි අම්මා' 'කුඩම්මා' යන පද යෙදේ. සමහර පළාතක 'කුඩම්මා' යැයි යෙදෙන්නේ පියාගේ දෙවෙනි විවාහය නිසා පවුලට එක් වන කාන්තාව හඳුන්වනු පිණිස ය.

ආරාම භූමිය ඇතුළත ප්‍රධාන පූජ්‍ය වස්තුව වූයේ බුදුන් වහන්සේගේ ධාතු නිදන් කළ චෛත්‍යය හෙවත් දාගැබ යි. කුඩා චෛත්‍යයක් ගැන කෙසේ වුවත් යටත් පිරිසෙයින් රුවන්වැලි සෑය වැනි ප්‍රධාන දාගැබ් වටා මළුවක් තිබිණි. පිට මළුව, වාලුකාංගණ හෙවත් වැලි මළුව නම් විය. සුදු වැලි අතුළ මේ මළුව වටා පවුරක් විය. ඊට ඉහළින් ඇතුළු මළුව අද දවසේ පවා අපට අනුරාධපුරයෙහි දක්නට ලැබෙන පරිදි ගල් ලැලි අතුරා කරන ලද්දකි. මේ මළුව වටා කයියෝරුවක් හැටියට ඇත් පවුරක් (හත්ථිපාකාර), ඒ කියන්නේ ඇත් රූපවලින් යුත් පවුරක් විය. මහ දොරටු සතරෙහි තොරණ සතරක් තිබුණේ ය.

චෛත්‍යයෙහි බුබ්බුලාකාරය නැංවුණේ 'වේදිකා භූමි' හෙවත් 'පුප්ඵාධාන' යන නමින් හැඳින්වුණු, කෙමෙන් පිහිටි තුන්මාල් පේසාව උඩ ය. මෙය සෑයේ පතුල යි. මේ තුන්මාල පේසාවෙන් ඉහළ ම පේසාව මල් පිදීමට මල් අසුන් හැටියට පාවිච්චි කරන ලද්දේ ය. මැද පේසාව පවා බාගදා මේ සඳහා ම පාවිච්චි කරන්නට ඇත. ඉහළ ම පේසාව 'කුච්ඡ වේදිකා භූමිය'යි නම් විය. පහළ ම පේසාවෙහි සෑය වටේ ම නියමිත පරතරයකට අනුව කොටන ලද පාද පීඨිකා නම් අඩි සලකුණු දහසයක් විය. මේ සලකුණුවලින් දැක්වුණේ ඉහළ පේසාවෙහි මල් පූජා කිරීමෙන් පසු සෑය පැදකුණු කරන ගමන් වන්දනාකරුවන් පසඟ පිහිටුවා වැන්ද යුතු තැන් ය. මේ මාල් පේසාවට නගින්ට පඩි පෙළවල් තිබුණේ ය.

සෑය වටා සැගෙයක් (චේතියඝර) විය. ගල් කණු මත නැංවුණු ගොඩනැගිල්ල සෑයට ආවරණයක් හැටියට වහලකින් ද යුක්ත විය. ඇතැම් විට දොරවල් ද සවි කොට ඇතුළෙහි ලස්සන පලස් ද අතුරා තිබුණේ ය. මේ අතින් බලන විට සැගෙය සෑය වටා තැනූ ගෙයක් වගේ ය. ගේ ඇතුළෙහි මල් පිදීමට මල් අසුන් විය.

සැගෙයක් කරවන ලද්දේ ථූපාරාමය හා අම්බස්ථලය වැනි කුඩා දාගැබ්වලට පමණක් බව නටබුන්වලින් පෙනේ. රුවන්වැලි සෑය හෝ අභයගිරිය හෝ ජේතවනය වැනි විශාල දාගැබ්වලට සැගෙයක් තිබුණු බව කොතැනක වත් සඳහන් වී නැත. එවැනි දාගැබ්වලට ගෙයක් කරවීම නො කළ හැකි දෙයක් බව කාටත් වැටහෙනු ඇත. සැගෙය සෑයට ම පමණක් නො ව, වන්දනාකරුවන්ට ද අව්වට, වැස්සට ආවරණයක් විය. සැගෙය සෑයට රැකවරණයක් වුව ද සරලකම ම ලක්ෂණ කොට ගත් ආනුභාව සම්පන්න ශෝභාවට නම් එයින්, විශේෂයෙන් සඳ එළියෙන් බැබළුණු රාත්‍රියක දී, වුණේ බාධාවකි. ඇතැම් විට සෑය සිත්තම්වලින් අලංකාර කරන ලද්දේ විය. දෙවන අග්බෝ රජු (ක්‍රි.ව. 601-611) විසින් ප්‍රකෘති කරවීමෙන් පසු ථූපාරාමයෙහි කරවන ලද සිත්තම් මීට නිදසුනකි. සද්ධාතිස්ස රජු (ක්‍රි.පූ. 77-59) විසින් අම්බස්ථල දාගැබ මනෝසිලා හෙවත් රත්හිරියල් සුණු ගා රන් පැහැයෙන් අලංකාර කරවන ලද්දේ ය.

චෛත්‍යය හැරුණු විට ඊළඟට ප්‍රධාන කොට සැලකුණේ බෝධිය යි. ඇතැම් බෝධීන් 'වඩ්ඪමාන බෝධි' ආදි විශේෂ නම්වලින් හැඳින්වීමෙන් ම, මේ පූජ්‍ය වෘක්ෂයට බෞද්ධයන් දැක්වූ ආදරය, ගෞරවය කොතරම් දැ යි ඔප්පු වේ. ආරාමයක දී, බෝධියට ලැබෙන්නේ බුදුන් වහන්සේගේ ශාරීරික ධාතුන්ට ලැබෙන ගෞරවස්ථානයට පමණක් දෙවැනි වන තැනකි. බෝ ගසක අත්තක් කැපීමට අවසරය ලැබුණේ එයින් සම්බුද්ධ ධාතූන් නිදන් කොට ඇති චෛත්‍යයකට හෝ ප්‍රතිමාවකට හෝ ආසනඝරයකට හෝ බාධාවක් වූ විට පමණි; නැත හොත් දිරන හෝ දුම්මලකාරි ආදිය වැස්සෙන හෝ අත්තක් කැපීම, මිනිස් කයට සැත්කමින් සුවයක් වන්නා සේ, ගස සුව සේ වැඩීමට පිළියමක් වන්නේ නම්